

Γλώσσα - Λογοτεχνία Γ Γενικού Λυκείου

Κωνσταντίνα Καλαούζη

ΣΕΕ ΠΕ02 - Φιλολόγων, 2^{ου} ΠΕΚΕΣ Ν. Αιγαίου

Γλώσσα

Θεματικοί άξονες για τη Γλώσσα

- Άμεσο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, σχολείο, παρέες κοινωνικές ομάδες)
- Ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο (κοινωνικοί θεσμοί, αγορά εργασίας, θεσμοί εξουσίας, αξίες)
- Ταυτότητες (κοινωνικές, εθνικές, πολιτισμικές)
- Φυσικό περιβάλλον
- Ψηφιακό περιβάλλον

Μεθοδολογία προσέγγισης

- Με βάση τους θεματικούς άξονες, ο / η εκπαιδευτικός **συγκροτεί διδακτικές ενότητες** και **σχεδιάζει τις δραστηριότητες** που συνοδεύουν την επεξεργασία και παραγωγή κειμένων στη σχολική τάξη.
- Όσον αφορά την παιδαγωγική της διδασκαλίας προκρίνονται **συμμετοχικές διδακτικές πρακτικές** που αναγνωρίζουν ότι οι μαθήτριες και οι μαθητές διαδραματίζουν κεντρικό ρόλο

Συγκρότηση θεματικού άξονα

- Σε κάθε γενικό θεματικό άξονα, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διαμορφώνουν το δικό τους υλικό σε θεματικές ενότητες που συγκροτούν οι ίδιοι/-ες ή/και μαζί με τους μαθητές και τις μαθήτριές τους.
- Κατά τη συγκρότηση της θεματικής ενότητας και κατά την επεξεργασία των κειμένων, επιδιώκεται οι μαθητές/-τριες να αναπτύσσουν κριτικό προβληματισμό και όχι να κατακτούν τυποποιημένες γνώσεις σχετικά με τα παραπάνω θέματα και πολύ περισσότερο να αναπαράγουν μηχανιστικά συγκεκριμένες απόψεις/στερεότυπα.

Δομικά στοιχεία θεματικών ενοτήτων

- Σε κάθε θεματική ενότητα ο / εκπαιδευτικό χρειάζεται να λάβει υπόψη τα ακόλουθα δομικά στοιχεία για τη συγκρότησή της
- **Δραστηριότητες ανάλυσης κειμένων:** επιδιώκουν την κατανόηση της γλωσσικής τους μορφής και των κειμενικών τους χαρακτηριστικών. Αναλύονται κείμενα με στόχο την ανάδειξη της σχέσης που έχει η γλώσσα και η οργάνωση του κειμένου με την περίσταση επικοινωνίας και τον σκοπό.
- **Δραστηριότητες ερμηνευτικής και κριτικής προσέγγισης των κειμένων:** Αποβλέπουν στη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο στα κείμενα αναπαριστώνται ιδέες, αντιλήψεις, προκαταλήψεις για τον άνθρωπο, την κοινωνία και τον κόσμο.

Δομικά στοιχεία θεματικών ενοτήτων

- **Δραστηριότητες συγκριτικής εξέτασης κειμένων** ως προς τις δύο προηγούμενες διαστάσεις: αναλύονται συστάδες (δίκτυα) κειμένων, ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες να διαπιστώσουν ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των κειμένων ως προς τη γλώσσα, το μέσο, τους σημειωτικούς τρόπους, το κειμενικό είδος, ως προς τα γένη του λόγου, τις αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, τον τρόπο προσέγγισης του θέματος κ.λπ
- **Δραστηριότητες παραγωγής λόγου:** Οι μαθητές/-τριες καλούνται να ανταποκριθούν στα μελετώμενα κείμενα παράγοντας δημιουργικά λόγο, να μετασχηματίσουν τις γλωσσικές και νοηματικές δομές των κειμένων ή να παρουσιάσουν συνοπτικά το περιεχόμενο κειμένων και να διατυπώσουν τις δικές τους απόψεις σε συγκεκριμένα ερωτήματα, σε καθορισμένο επικοινωνιακό πλαίσιο.

Δομικά στοιχεία θεματικών ενοτήτων

- **Δραστηριότητες αναστοχασμού** και ανάπτυξης μεταγνωστικών δεξιοτήτων: Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλούνται να περιγράψουν τον τρόπο με τον οποίο εργάστηκαν, τις στρατηγικές με τις οποίες προσέγγισαν τα κείμενα ή τα σχεδίασαν και δημοσίευσαν, τις δεξιότητες που αξιοποίησαν, για να έχουν καλύτερο αποτέλεσμα

Προτεραιότητες

- Διδασκαλία θεματικών ενοτήτων μέσω κειμενοκεντρικής προσέγγισης → δε διδάσκω θεωρία αποσπασματικά → Διδασκαλία θεωρίας μέσα από τα κείμενα
- Διερευνώ: **περίσταση επικοινωνίας - πεδίο** (τι συμβαίνει, ποιο είναι το θέμα της επικοινωνίας) **συνομιλιακούς όρους** (ποιοι συμμετέχουν, με ποιες ιδιότητες), **τρόπους** (πώς μπορεί να πραγματοποιηθεί το μήνυμα, με ποιο μέσο και ποιον δίαυλο)
- Επιλέγω να δίνω έμφαση κάθε φορά σε **διαφορετικά κειμενικά είδη** (περιγραφή, αφήγηση, επιχειρηματολογία, εξήγηση, καθοδήγηση) - και προσφέρω κείμενα που ανήκουν σε **διαφορετικούς κειμενικούς τύπους** (άρθρα, ομιλίες, συνεντεύξεις, ιστοσελίδες, επιστολές κ.λπ.), πολυτροπικά κείμενα

Ερευνώ μέσα από δραστηριότητες

- **Τρόπους πειθούς:**
- Επίκληση στη λογική → επιχειρήματα, τεκμήρια,
- Επίκληση στο συναίσθημα → περιγραφή καταστάσεων, αφήγηση, συναισθηματικά φορτισμένος λόγος (στίξη, ρηματικά πρόσωπα, υποτακτική και προστακτική έγκλιση, μεταφορική λειτουργία του λόγου)
- Επίκληση στο ήθος του πομπού → προβολή θετικών στοιχείων της προσωπικότητας του πομπού, προβολή του κοινωνικού κύρους του πομπού, ο πομπός ως αυθεντία (αξιοποίηση αποφθεγμάτων, παράθεση αυτούσιων απόψεων), επίθεση στο ήθος του αντιπάλου (αρνητικοί χαρακτηρισμοί για τις γνώσεις, το ήθος του αντιπάλου).
- **Προθετικότητα, συνοχή - συνεκτικότητα, οργάνωση λόγου, κειμενικούς δείκτες, γλωσσικές επιλογές - ρηματικά πρόσωπα, στίξη, εγκλίσεις**

Πόσα κείμενα διδάσκω ανά θεματική ενότητα;

- Ο αριθμός των κειμένων που θα διδαχθούν στη Νεοελληνική Γλώσσα στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς με τη διαδικασία της κριτικής ανάγνωσης να είναι τουλάχιστον **4-5 από κάθε θεματικό άξονα (άρα σύνολο 20 - 25 κείμενα)**
- Η παραγωγή λόγου, με τη διατύπωση κριτικής θέσης με αφορμή τα κείμενα, τον μετασχηματισμό και αξιοποίηση των ιδεών τους, να είναι απόληξη της κριτικής ανάγνωσης και να εφαρμοστεί τουλάχιστον **σε οκτώ (8) περιπτώσεις κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.**
- Στις άλλες περιπτώσεις, καλό είναι οι μαθητές/μαθήτριες να εμπλέκονται σε διαδικασίες πύκνωσης μέρους των κειμένων ή απαντήσεων σε ερωτήσεις που σχετίζονται με το θέμα Β (κατανόηση νοημάτων κειμένων, σύγκριση κειμένων που «συνομιλούν», κατανόηση της οργάνωσης και της μορφής των κειμένων). Οι τελευταίες δραστηριότητες μπορούν να γίνονται και προφορικά.

Παρακολούθηση πορείας διδασκαλίας

- Για την παρακολούθηση της πορείας της διδασκαλίας στα «πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα», στις αντίστοιχες φόρμες οι εκπαιδευτικοί καταγράφουν τον αριθμό των κειμένων των οποίων έχουν ολοκληρώσει την επεξεργασία.
- Θα ζητηθεί και ο αριθμός κειμένων παραγωγής λόγου που έχουν γίνει στην τάξη.

Παράδειγμα 1: Γλώσσα (Θεματικός άξονας: Φυσικό Περιβάλλον)

- Στόχοι διδασκαλίας
- Να κατανοήσουν τη συγγραφική πρόθεση μέσα από τον εντοπισμό ποικίλων γλωσσικών δεικτών.
- Να συγκρίνουν ένα πολυτροπικό με ένα συμβατικό κείμενο και να συσχετίσουν τα νοήματά τους.

Ανθ' ημών τα βακτήρια <https://www.kathimerini.gr/opinion/959864/anth-imon-ta-vaktiria/>

[Παντελής Μπουκάλας](#)

19.04.2018 • 21:10

Τεράστιες μηχανικές χελώνες σαρώνουν τον πλανήτη. Αποστολή τους να καταβροχθίσουν τα πλαστικά που έχουν κατακαλύψει την επιφάνειά του, απειλώντας με εξαφάνιση κάθε είδους ζωή. Στον πλανήτη Γη συνέβη αυτό, στην επικράτεια της επιστημονικής φαντασίας. Το διήγημα το διάβασα δεκαετίες πριν. Δεν θυμάμαι πια τίνος συγγραφέα η επινοητική ευαισθησία φαντάστηκε τη σωτηρία της Γης από πλαστικοφάγες χελώνες.

Στο πεδίο της πραγματικότητας το πρόβλημα παραμένει οξύ. Μάρτυρες οι συνεχώς υψούμενες χωματερές και τα πλαστικονήσια των ωκεανών. Θα μπορούσαμε να ακούσουμε και τη μαρτυρία των ψαριών, μα δεν μιλάνε. Απλώς καταβροχθίζουν πλαστικό και πεθαίνουν. Οι φάλαινες βέβαια τραγουδάνε, αλλά και η δική τους μαρτυρία δεν γίνεται ακουστή. Εξ ου και η ειδησεογραφική σύγχυση για το αν η φάλαινα της Σαντορίνης βρήκε όντως το ίδιο τέλος με τη φάλαινα του ισπανικού Κέιπ Πάλος, που εντοπίστηκε νεκρή τον Φλεβάρη με δεκάδες κιλά πλαστικά στο στομάχι της.

Για τη λύση του προβλήματος μάλλον δεν δικαιούμαστε να εμπιστευθούμε αυτόν που το προκάλεσε: τον άνθρωπο. Ο τρώσας δεν παρανοιάζεται για την ίαση. Προφανώς και διαφέρει ποσοτικά η ευθύνη της μιας χώρας, τάξης ή καταναλωτικής ομάδας από την άλλη, στο βάθος όμως η στάση είναι ίδια, κι αυτό μετράει: αδιαφορία, «έλα μωρέ τώρα, χάθηκε ο κόσμος αν αφήσω τη σακούλα μου να την πάρει ο αέρας και δεν την κυνηγήσω;». Φυσικά και χάθηκε ο κόσμος. Γιατί κόσμος δεν είναι μόνο τα έμφρονα δίποδα.

Ένα κομμάτι του άλλου κόσμου, του μη έμφρονος, μοιάζει περισσότερο άξιο εμπιστοσύνης απ' ό,τι η κορωνίς της φύσεως: Αυστραλοί ωκεανολόγοι βεβαίωσαν τον Ιούνιο του 2014 ότι μικροσκοπικοί ζωντανοί οργανισμοί περιορίζουν τον τεράστιο όγκο απορριμμάτων που επιπλέουν στην επιφάνεια των ωκεανών, τρώγοντας το πλαστικό, αλλά και βυθίζοντας μικρά κομμάτια του στον πυθμένα. Δύο χρόνια αργότερα, Ιάπωνες ερευνητές ανακάλυψαν ότι το βακτήριο *Ideonella sakaiensis* 201-F6 καταβροχθίζει πολλά πλαστικά μπουκάλια κάθε χρόνο, διασπώντας το πολυαιθυλένιο, το PET.

Επειδή, όμως, μια τέτοια αυτοϊαση δεν επαρκεί, αναλαμβάνει η επιστήμη να καλύψει όχι τόσο την αδυναμία της φύσης, όσο την κοινωνική αμεριμνησία: Βρετανοί και Αμερικανοί επιστήμονες δημιούργησαν ένα ένζυμο ικανό να φάει το PET, το οποίο σήμερα παραμένει επί αιώνες στο περιβάλλον. Καλό το νέο. Μα και κακό: Τώρα θα πετάμε πιο άνετα τα πλαστικά μας. Και θα σφυρίζουμε στο ένζυμο να αναλάβει δράση. Ανθ' ημών.

ΘΑΛΑΣΣΑ

Πόσα χρόνια χρειάζονται τα πλαστικά για να αποσυντεθούν

	ΧΡΟΝΙΑ	ΘΑ ΥΠΗΡΧΕ ΑΠΟ ΤΟΤΕ ΠΟΥ...
Πετονιά	600	Εγινε η άλωση της Κωνσταντινούπολης (1453)
Μπουκάλι	500	Γεννήθηκε ο Ουίλιαμ Σαίξπηρ (1564)
Μαχαιροπίρουνα	400	Εκδόθηκε η πρώτη εφημερίδα (1605)
Αναπτήρας	100	Βυθίστηκε ο Τιτανικός (1912)
Ποτήρι	65-75	Τελείωσε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος (1945)
Σακούλα	55	Ο άνθρωπος πάτησε στο φεγγάρι (1969)
Σόλα παπουτσιού	10-20	Εγιναν οι Ολυμπιακοί Αγώνες της Αθήνας (2004)
Αποτσιγάρο	1-5	Ο τυφώνας Σάντι χτύπησε την Καραϊβική (2012)
Μπαλόνι	6 μήνες	«Εφυγε» ο τραγουδιστής Λέοναρντ Κοέν (2016)

...ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

← Διαφημίσεις Google

Αποστολή σχολίων

Γιατί αυτή η διαφήμιση; ▶

Απόρρητο

Αφόρμηση: Εισαγωγικά ερεθίσματα

- Μπορούμε να δείξουμε ένα σύντομο βίντεο (1') με το σύνθημα της Greenpeace για την ανάγκη απαλλαγής από το πλαστικό.
- Με αφορμή αυτό βάζουμε τους μαθητές να σκεφτούν πόσες φορές κάθε μέρα χρησιμοποιούν πλαστικές συσκευασίες.
- Αν κάνουμε μάθημα μέσω διαδικτύου μπορούμε να τους βάλουμε να καταγράψουν τα δεδομένα σε ένα συνεργατικό έγγραφο
- <https://www.youtube.com/watch?v=pHoCM94dUWw>
- Συμμετοχή - διάλογος - καταγραφή
- <http://scrumbler.ca/>

- **Παρουσίαση κειμένων**
- Επεξεργασία:
- 1^ο επίπεδο (Κείμενο Α'): Ζητάμε να εντοπίσουν σε ποιους αποδίδει ο συγγραφέας τις ευθύνες για την καταστροφή της θαλάσσιας πανίδας από τα πλαστικά.
- Ρωτάμε να περιγράψουν τα χωρία από τα οποία φαίνεται η στάση του συγγραφέα
- Προσπαθούμε να εξηγήσουμε τον τίτλο
- Προκειμένου να εξηγηθεί ο τίτλος παρέχουμε στους μαθητές στοιχεία συγκεκριμένου καθώς ο τίτλος συνιστά παραλλαγή της φράσης του Χ. Τρικούπη «Ανθ' ημών Γουλιμής» που την είπε όταν έχασε τις εκλογές από τον άσημο πολιτικό του αντίπαλο της περιφέρειας Μεσολογγίου, με διαφορά 4 ψήφων.
- Την πληροφορία θα πρέπει να τη δώσουμε και στη συνέχεια να ζητήσουμε από τους μαθητές να αξιολογήσουν πόσο αποτελεσματική θεωρούν την πληροφορία, ώστε να κρίνουν τη λειτουργία του τίτλου.

- **Επίπεδο εμπάθυνας:**

- Α) Σχέση γλωσσικών δεικτών και νοήματος → παρατήρηση ρηματικών προσώπων και εξήγηση της σημασίας τους, → εντοπισμός διαφορετικών επιπέδων ύφους μέσω της εναλλαγής οικείων φράσεων με φράσεις από την καθαρεύουσα,
- → επισήμανση εκφραστικών τρόπων (αντιθέσεις, ειρωνεία, σύνθετες λέξεις, εικόνες) τους οποίους συνδέουμε με το συναισθηματικό αποτύπωμα που αφήνουν στον αναγνώστη.

- Φύλλα εργασίας

- Ομαδική συνεργασία / Διάλογος

- **Κείμενο Β: Επίπεδο κατανόησης:**
- Παρατήρηση πολυτροπικού κειμένου: Στοιχεία των δύο στηλών, σχέση πληροφορίας και εικόνας.
- Επίπεδο εμπάθυνας: Εξήγηση του λόγου που η δεύτερη στήλη περιέχει πληροφορίες με ιστορικά σημαντικές στιγμές της ανθρωπότητας.
- Σύγκριση του νοήματος των δύο κειμένων.
- Σχολιασμός του διαφορετικού τρόπου με τον οποίο μπορεί να αποδοθεί το ίδιο μήνυμα

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Σε ποιους αποδίδει ο συγγραφέας του Κειμένου 1 την ευθύνη για την αλλοίωση της θαλάσσιας πανίδας και ποια στάση υιοθετεί απέναντί τους; (αναφορά σε χωρία του κειμένου)
- Ποια ρηματικά πρόσωπα επιλέγονται και πώς εξηγείται η χρήση τους; (π.χ το γ' ενικό αξιοποιείται στις φράσεις όπου διατυπώνεται το πρόβλημα, ενώ το α' πληθυντικό εκεί όπου αναδεικνύονται οι αίτιοι του προβλήματος, όπου βέβαια εντάσσει και τον εαυτό του - συνυπευθυνότητα)
- Για ποιο λόγο εναλλάσσονται φράσεις καθημερινές με φράσεις που αντλούνται από την καθαρεύουσα; Επηρεάζεται το ύφος του κειμένου; Πώς αυτό σχετίζεται με την πρόθεση του συγγραφέα;

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Να εντοπίσετε τις αντιθέσεις που σημειώνονται στο κείμενο και να σχολιάσετε τη σημασία τους.
- Να επισημάνετε δύο εκφραστικούς τρόπους με τους οποίους ο συγγραφέας προσπαθεί να επηρεάσει συναισθηματικά τον αναγνώστη του.

Παραγωγή λόγου

- Με αφορμή τα κείμενα αναθέτουμε θέμα σε σαφές επικοινωνιακό πλαίσιο →
- Ως εκπρόσωπος του δεκαπενταμελούς του σχολείου σου έχεις αναλάβει να εκφωνήσεις ομιλία στην εκδήλωση με αφορμή την παγκόσμια μέρα περιβάλλοντος. Στην ομιλία σου ξεκινάς με την παραδοχή του Π. Μπουκαλά ότι «Για τη λύση του προβλήματος μάλλον δε δικαιούμαστε να εμπιστευτούμε αυτόν που προκάλεσε το περιβαλλοντικό πρόβλημα, τον άνθρωπο» και καλείσαι να επιχειρηματολογήσεις αν συμφωνείς ή όχι με αυτή την παραδοχή, θέλοντας ταυτόχρονα να προτείνεις τρόπους τόνωσης της οικολογικής συνείδησης των συμμαθητών/τριών σου. Το κείμενό σου να μην ξεπερνά τις 400 λέξεις)

Παράδειγμα 2ο : Σχεδιασμός μαθήματος Λογοτεχνίας Γ'ΓΕΛ

- Σκοπός μας εδώ είναι να δούμε το σχεδιασμό κριτικά, εστιάζοντας σε **τρεις παραμέτρους**:
- **A. Το βασικό ερώτημα για το οποίο διαπραγματευόμαστε το κείμενο:** κάθε φορά που σχεδιάζουμε τη διδασκαλία ενός κειμένου, επιλέγουμε (συνειδητά ή μη) να προσανατολίσουμε ιδιαίτερα τη διδασκαλία σε κάποια ή κάποιες από τις **δυναμικές επιλογές εστίασης**
- **B. Τη διαδικασία / τα βήματα προσπέλασης του κειμένου / τα κομβικά ερωτήματα που συγκροτούν τον άξονα μεθόδευσης της διδασκαλίας:** Οι διαδρομές οικείωσης των μαθητών με το κείμενο μπορούν να **διαφοροποιούνται** ανάλογα με τις επιδιώξεις της διδασκαλίας, το μαθητικό «κοινό», τις ιδιαιτερότητες της τάξης, της συγκυρίας κλπ. → Η μεθόδευση της διδασκαλίας μπορεί να «απογειώσει» ή να εξουδετερώσει τις επιλογές εστίασης και τις επιδιώξεις που επιλέξαμε
- **Γ. Τις παιδαγωγικές προϋποθέσεις της διδασκαλίας:**
- Ό,τι γίνεται στην τάξη δεν μπορεί παρά να έχει παιδαγωγικό πρόσημο – θετικό ή αρνητικό: ο καλύτερος σχεδιασμός, το πιο ελκυστικό κείμενο ή ιδέα, δεν μπορούν να αποδώσουν αν δεν διαμορφωθούν **όροι συσχέτισης με τους μαθητές** (αλλά και μεταξύ των μαθητών) και **όροι συνανάγνωσης** που να **ευνοούν την ελευθερία σκέψης** και έκφρασης, έτσι ώστε κάθε μαθητής να προσέρχεται στο μάθημα εισφέροντας τα καλύτερα κομμάτια της προσπάθειας και της προσωπικότητάς του

ΤΡΕΙΣ ΜΕΓΑΛΕΣ ΧΑΡΕΣ

Ὁμορφος κόσμος, ἠθικός, ἀγγελικὰ πλασμένος!

Δ. Σολωμός

Ι. ΚΑΛΟΣ ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ

Εἶναι ἓνας ἀγαθὸς γεροντάκος. Ἐπειτα ἀπὸ τριάντα χρόνων ὑπηρεσία, ἔχει νὰ διατρέξει ὅλους τοὺς βαθμούς. Γραφεὺς στὸ πρωτόκολλο.

Πάντα ἔκανε τὴ δουλειά του εὐσυνείδητα, σχεδὸν μὲ κέφι. Σκυμμένος ἀπὸ τὸ πρωὶ ὡς τὸ βράδυ στὸ παρθενικὸ βιβλίο του, περνοῦσε τοὺς ἀριθμοὺς καὶ ἀντέγραφε τὶς περιλήψεις. Κάποτε, μετὰ τὴν καταχώριση ἑνὸς εἰσερχομένου ἢ ἑνὸς ἐξερχομένου, ἐτράβαγε μιὰ γραμμὴ ποὺ ἔβγαινε ἀπὸ τὴν τελευταία στήλη καὶ προχωροῦσε πρὸς τὸ περιθώριο, ἔτσι σὰν ἀπόπειρα φυγῆς. Αὐτὴ ἢ οὐρὰ δὲν εἶχε θέση ἐκειμέσα, ὅμως τὴν τραβοῦσε βιαστικά, μὲ πείσμα, θέλοντας νὰ ἐκφράσει τὸν ἑαυτό του. Ἄν ἔσκυβε κανεὶς πάνω στὴν ἀπλὴ καὶ ἴσια γραμμούλα, θὰ διάβαζε τὴν ἱστορία τοῦ καλοῦ ὑπαλλήλου.

Νέος ἀκόμη, μπαίνοντας στὴν ὑπηρεσία, ἐχαιρέτησε μὲ συγκαταβατικὸ χαμόγελο τοὺς συναδέλφους του. Ἐτυχε νὰ καθίσει σ' αὐτὴν τὴν καρέκλα. Κ' ἔμεινε ἐκεῖ. Ἦρθαν ἄλλοι ἀργότερα, ἔφυγαν, ἐπέθαναν. Αὐτὸς ἔμεινε ἐκεῖ. Οἱ προϋστάμενοί του τὸν θεωροῦσαν ἀπαραίτητο. Εἶχε ἀποκτήσει μιὰ φοβερή, μοιραία εἰδικότητα.

Ἐλάχιστα πρακτικὸς ἄνθρωπος. Τίμιος, ἰδεολόγος. Μ' ὅλη τὴ φτωχικὴ του ἐμφάνιση, εἶχε ἀξιώσεις εὐπατρίδου. Ἐνα πρωί, ἐπειδὴ ὁ Διευθυντὴς του τοῦ μίλησε κάπως φιλικότερα, ἐπῆρε τὸ θάρρος, τοῦ ἀπάντησε στὸν ἐνικό, ἐγέλασε μάλιστα ἀνοιχτόκαρδα καὶ τὸν χτύπησε στὸν ὦμο. Ὁ κύριος Διευθυντὴς τότε, μ' ἓνα παγωμένο βλέμμα, τὸν ἐκάρφωσε πάλι στὴ θέση του. Κ' ἔμεινε ἐκεῖ.

Τώρα, βγαίνοντας κάθε βράδυ ἀπὸ τὸ γραφεῖο, παίρνοντας τὸν παραλιακὸ δρόμο, βιαστικὸς βιαστικὸς, γυρίζοντας δαιμονισμένα τὸ μπαστούνι του μὲ τὴν ώραία, νικέλινη λαβή, γράφει κύκλους μέσα στὸ ἄπειρο. Καὶ μέσα στοὺς κύκλους τὰ σημεῖα τοῦ ἀπείρου. Ὅταν περάσει τὰ τελευταῖα σπίτια, θ' ἀφήσει πάντα νὰ ξεφύγει ψηλὰ μὲ ὄρμη τὸ μπαστούνι του, ἔτσι σὰν ἀπόπειρα λυτρωμοῦ.

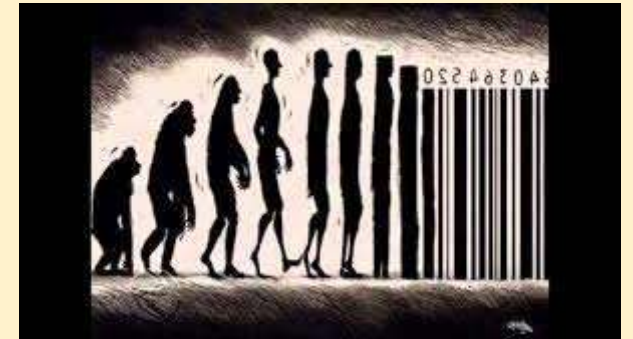
Μετὰ τὸν περίπατο τρυπώνει σὲ μία ταβέρνα. Κάθεται μόνος, ἀντίκρυ στὰ μεγάλα, φρεσκοβαμμένα βαρέλια. Ὅλα ἔχουν γραμμένο πάνω ἀπ' τὴν κάνουλα, μὲ παχιά, μαῦρα γράμματα, τ' ὄνομά τους: Πηνειός, Γάγγης, Μισσιτσιππῆς, Τάρταρος. Κοιτάζει ἐκστατικὸς μπροστὰ του. Τὸ τέταρτο ποτηράκι γίνεται ποταμόπλοιο, μὲ τὸ ὁποῖο ταξιδεύει σὲ θαυμάσιους, ἄγνωστους κόσμους. Ἀπὸ τὰ πυκνὰ δέντρα, πίθηκοι σκύβουν καὶ τὸν χαιρετᾶνε. Εἶναι εὐτυχής.

Στόχοι διδασκαλίας

- 1. Να αναγνωρίσουν τα βασικά θεματικά κέντρα που θέτει το κείμενο.
- 2. Να εντοπίσουν τους τρόπους με τους οποίους τα εκφραστικά μέσα υποστηρίζουν την παραγωγή νοήματος
- Στόχοι διαμόρφωσης στάσεων
- 1. Να διαμορφώσουν κριτική στάση απέναντι στο θέμα του κοινωνικού συμβιβασμού / κομφορμισμού

Ενδεικτική πορεία διδασκαλίας

- **Αφόρμηση - εισαγωγικά ερεθίσματα**
- Μπορούμε να βασιστούμε στον τίτλο του διηγήματος και να καταγράψουμε τις προσδοκίες των μαθητών /τριών πριν την ανάγνωση
- Να προβάλουμε κάποιες εικόνες που σχετίζονται με την αναπαράσταση του ψυχικού/πνευματικού μαρασμού και να ζητήσουμε να τις σχολιάσουν.

- **Παρουσίαση κειμένου: Ανάγνωση από τον διδάσκοντα.**
  - **Επεξεργασία:**
    1. Επίπεδο αρχικής κατανόησης: Εντοπισμός των χαρακτηριστικών του πρωταγωνιστικού προσώπου (εργασία, συνήθειες, σχέσεις με άλλους, ρουτίνες)
  - Καταγραφή σε φύλλο εργασίας: Φράσεις που φανερώνουν: Σχέση με εργασία, σχέση με συναδέλφους, σχέση με διευθυντή → παρατήρηση χρόνου των ρημάτων, προτίμηση σε ποιους ρηματικούς τύπους;)
  - Διερεύνηση αιτίων που καθορίζουν τη συμπεριφορά του πρωταγωνιστικού προσώπου.
- Μέθοδος: Ομαδοσυνεργατική -
  - Ερωταπροκρίσεις
  - Ερμηνευτικός διάλογος

- Επίπεδο εμπάθυνας
  - Επισήμανση εκφραστικών μέσων, σχημάτων λόγου που σχετίζονται με την επίρρωση του νοήματος (ειρωνεία, παρομοιώσεις, εναλλαγή δημοτικής - καθαρεύουσας)
  - Επισήμανση της ανωνυμίας του πρωταγωνιστικού προσώπου
  - Συσχέτιση των εκφραστικών επιλογών με την απόδοση της ψυχικής διάθεσης του πρωταγωνιστή.
  - Συζήτηση σχετικά με το αν απορρέουν κοινωνικά μηνύματα μέσα από την προσέγγιση του Καρυωτάκη
  - Σχολιασμός του αφηγητή
  - Σχολιασμός (από μία νέα οπτική) του τίτλου.
- Φύλλα εργασίας → μοιράζονται σε ομάδες μαθητών.

- Τελική αποτίμηση
- Συζήτηση σχετικά με το αν απορρέουν κοινωνικά μηνύματα μέσα από το κείμενο. Ποια είναι τα θέματα που θίγει;
- Σχολιασμός του ρόλου του αφηγητή σε σχέση με το πρωταγωνιστικό πρόσωπο
- Σχολιασμός (από μία νέα οπτική) του τίτλου.
- Ανάθεση εργασιών

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- **Κατανόησης**: Σε ποια βαθμίδα βρισκόταν ο ήρωας στην υπηρεσία;
- Ποια ήταν η αιτία της στασιμότητας του γεροντάκου και σε ποια σημεία του κειμένου επιβεβαιώνεται;
- Περιγράψτε τις καθημερινές ρουτίνες του υπαλλήλου μόλις σχολάσει από τη δουλειά του. Οι ρουτίνες αυτές σχετίζονται με την ψυχική του διάθεση;
- **Εμβάθυνσης**: Εντοπίστε στο αφήγημα σημεία ειρωνείας και σχολιάστε τη λειτουργία της (π.χ. σχολιασμός της προμετωπίδας με τους στίχους του Δ. Σολωμού, ο τίτλος, σαρκασμός: «Οι προϊστάμενοί του τον θεωρούσαν απαραίτητο», επανάληψη, παρομοιώσεις → επιθυμία στηλίτευσης της αναξιοκρατίας / διαφθοράς, σαρκασμός της στάσης του ήρωα, αυτοσαρκασμός)
- Εντοπίστε τις παρομοιώσεις και εξηγήστε τον ρόλο τους.
- Παρατηρήστε τη γλώσσα του κειμένου (δημοτική - καθαρεύουσα). Ποιους γλωσσικούς τύπους επιλέγει να χρησιμοποιήσει ο Καρυωτάκης για να περιγράψει τον ήρωά του και γιατί;

Ανάθεση εργασίας

- Αξιοποιώντας στοιχεία του κειμένου (κειμενικούς δείκτες) παρουσιάστε ποιο είναι κατά τη γνώμη σας το θέμα του και με ποιον τρόπο επιλέγει να το παρουσιάσει ο Καρυωτάκης; Πώς κρίνετε τη στάση του ήρωα; Αναλύστε την άποψή σας σε ένα κείμενο περίπου 200 λέξεων.

Παράρτημα

Μέθοδοι ενεργοποίησης του αναγνωστικού ρόλου των μαθητών

- **1) Διακεκομμένη ή τμηματική ανάγνωση του κειμένου**
- Κείμενα που **ενέχουν το στοιχείο της εξελικτικότητας, του απρόοπτου, της σύνθετης ή εναλλασσόμενης πλοκής**, προσφέρονται για **τμηματική ανάγνωση** (προτεινόμενα κείμενα: Αντώνη Σαμαράκη, *Το ποτάμι*, Ελένη Βακαλό, *Πώς έγινε ένας κακός άνθρωπος*)
- **2) Η ιδιαίτερη λειτουργία του τίτλου** αποτελεί άλλο ένα σημείο λαβής, προκειμένου να κινητοποιηθεί η ευρηματικότητα και η άμεση αλληλεπίδραση των μαθητών με το κείμενο.

- Η συμπλήρωση κενών που σκόπιμα έχουν δημιουργηθεί από τον διδάσκοντα στο κείμενο, ή η εξέταση του κειμένου μετά από την ανάγνωσή του με μια άλλη, τροποποιημένη μορφή, μας φέρνει στην πιο «έμπρακτη» εκδοχή συμπλήρωσης των «κενών απροσδιοριστίας».
- Παράδειγμα: Στο ποίημα του Μ. Αναγνωστάκη *Το σκάκι*, διαπιστώνουμε τη δυναμική που αναπτύσσουν συγκεκριμένες λεκτικές – εκφραστικές επιλογές ως προς την παραγωγή του νοήματος.
- Μπορούμε να δώσουμε στα παιδιά να διαβάσουν το κείμενο **χωρίς τις λέξεις που είναι σημειωμένες με κόκκινο χρώμα** (επιρρηματικές σχέσεις με ιδιαίτερη ερμηνευτική αλλά και αισθητική βαρύτητα), και αμέσως μετά, αφού συζητήσουμε για τη νοηματική και αισθητική μορφή αυτής της εκδοχής, να διαβάσουμε το κείμενο με συμπληρωμένα τα κενά (ως αποτέλεσμα εργασίας των μαθητών, ώστε να φανεί ο ρόλος των συγκεκριμένων λέξεων).

Έλα να παίξουμε.
 Θα σου χαρίσω τη βασιλείσά μου.
 (Ήταν για μένα **μια φορά** η αγαπημένη
Τώρα δεν έχει **πια** αγαπημένη)
 Θα σου χαρίσω τους λόγιους μου
 (**Τώρα πια** δεν προβολώ τους φίλους μου
 Έχουν πεθάνει **από καιρό** πριν από μένα)
 Κι ο βασιλιάς αυτός δεν ήτανε **ποτέ** δικός μου
 Κι ύστερα τόσους στρατιώτες τί τους θέλω;
 (Τραβάνε μπρος, τυρίσι, **χωρίς καν** όνειρα)
 Όλα, και τ' άλλοτά μου θα σ' τα δώσω
Μονάχα ετούτον τον τρελό μου θα κρατήσω
 Που ξέρει **μόνο** σ' ένα χρώμα να πηγαίνει
 Δρασκελώντας τη μια άκρη ως την άλλη
 Γελώντας μπρος στις **τόσες** πανοπλίες σου
 Μπαίνοντας μέσα στις γραμμές σου **εγκρινιά**
 Αναστατώνοντας τις σιτέρες καρδιάς.

Κι αυτή δεν έχει **τίποτα** η καρδιά.

- **Προσέγγιση με αλλαγή οπτικής γωνίας κειμένου**
- Παράδειγμα: Στο διήγημα του Παπαδιαμάντη «Πατέρα στο σπίτι» (Β' Λυκείου) ηθογραφείται μια φτωχική αθηναϊκή συνοικία του τέλους του 19ου αιώνα μέσα από το οικογενειακό δράμα της οικογένειας Φλοεράκη.
- Η προοπτική της ηθογράφησης και της κοινωνικής κριτικής του Παπαδιαμάντη είναι ευδιάκριτο «λόγος» που κυριαρχεί δεν είναι ο απλοϊκός καταγραφικός και καταγγελτικός λόγος που χωρίζει τα πρόσωπα σε «καλούς» και «κακούς».
- Πρόκειται για μια εξαιρετική ευκαιρία που μας δίνει το κείμενο να καλλιεργήσουμε την ικανότητα των παιδιών να εξετάζουν τις όψεις των πραγμάτων στοχαστικά και να ανακαλύπτουν πίσω από αυτές κίνητρα και επιλογές που, σε ένα πρώτο επίπεδο ανάγνωσης, δεν είναι αναγνωρίσιμα.
- Έτσι, μπορούμε να ζητήσουμε από τους μαθητές να παρουσιάσουν την οπτική γωνία του πατέρα, όπως ο ίδιος την εκθέτει σε συγκεκριμένο επικοινωνιακό πλαίσιο (κάτι που βοηθά τους μαθητές να αναγνωρίσουν τη σημασία των πλαισίων αναφοράς που νοηματοδοτούν και ερμηνεύουν τις εστιάζσεις / επιλογές μιας δήλωσης

- **Εργασίες κειμενικού μετασχηματισμού**
- Στις δραστηριότητες αυτές ζητάμε από τους μαθητές να μετατρέψουν π.χ. ένα διαλογικό απόσπασμα του κειμένου σε τριτοπρόσωπη αφηγηματική μορφή· ή να μεταφέρουν ένα ποιητικό κείμενο στην πεζή εκδοχή του· ή να καταγράψουν τα όσα ένα πρόσωπο λέει ή κάνει κατά τον αφηγηματικό χρόνο, σε εσωτερικό μονόλογο ή διάλογο ή σε μορφή ημερολογιακής καταγραφής. Οι δραστηριότητες αυτές, πέρα από το ότι εξοικειώνουν τους μαθητές με διαφορετικούς κειμενικούς τρόπους, τους δίνουν τη δυνατότητα να γίνουν οι ίδιοι «συνδημιουργοί» του κειμένου, διατυπώνοντας μια άλλη εκδοχή του, διατηρώντας όμως τις βασικές νοηματικές του επιλογές.
- **Παράδειγμα:** Στο κείμενο του Ντ. Δημόπουλου «Ο Σαρλό και το αθάνατο νερό» (Α΄ Γυμνασίου), ενώ οι «φωνές» που συνυπάρχουν είναι αρκετές (ο Πέτρος, η Ανθούλα, οι γονείς της...), κυρίαρχη είναι η απλοϊκή οπτική του Πέτρου, η οποία και εκτίθεται αναλυτικά με διάφορους εκφραστικούς τρόπους και μέσα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί το να ζητήσουμε από τα παιδιά π.χ. να παρουσιάσουν τον τρόπο με τον οποίο ο Πέτρος αφηγείται στη μητέρα του μετά την επιστροφή τα όσα είδε· ή να προσπαθήσουμε να αποτυπώσουμε τον τρόπο με τον οποίο η Ανθούλα εξηγεί στους γονείς της «γιατί μιλάγανε με τον Πέτρο κατά τη διάρκεια της προβολής». Η έμφαση των ερωτήσεων αυτών δεν είναι στην εναλλαγή οπτικών, όσο στις αλλαγές που ροκούνται στην τεχνική και τα εκφραστικά μέσα (και έμμεσα στις επιρροές που δέχεται το νόημα) από την μετατροπή του κειμενικού είδους

Προτεινόμενη μέθοδος προσέγγισης της λογοτεχνίας: Ερμηνευτικός διάλογος

- **Πρώτο Βήμα του Ερμηνευτικού Διαλόγου: πρώτη σύντομη προσέγγιση του κειμένου**
- Ποια είναι η ιστορία που αφηγείται το κείμενο; -
- Υπάρχει κάποιος που κατάλαβε διαφορετικά από τον Χ την ιστορία; -
- Υπάρχουν στοιχεία στο κείμενο που μας βοηθούν να κατανοήσουμε την ιστορία;
- Υπάρχουν σημεία στο κείμενο που μας αποπροσανατολίζουν; -

- **Δεύτερο Βήμα του Ερμηνευτικού Διαλόγου: άνοιγμα του θέματος ή διατύπωση του ερωτήματος που θα εκκινήσει τον διάλογο –**
- Ποιο βρίσκετε να είναι το κεντρικό ερώτημα/ θέμα συζήτησης που θέτει το κείμενο;
- Ή: Υπάρχει κάποιο σημείο της ιστορίας ή του κειμένου που σας προκάλεσε το ενδιαφέρον; Ποιο; γιατί; -
- **Τρίτο Βήμα του Ερμηνευτικού Διαλόγου: ο κυρίως διάλογος**
- Πώς παρουσιάζεται ο ήρωας;
- Ποιο είναι το πρόβλημα που τον απασχολεί;
- Πώς νιώθει ο ήρωας;
- Δικαιολογούνται τα συναισθήματά του; Για ποιο λόγο;
- Τι συμπεράσματα βγάξετε από τη δράση του; Ποια είναι τα κίνητρό του;
- Πώς θα επιθυμούσατε εσείς να δράσει ο ήρωας; Γιατί;

- **Τέταρτο Βήμα του Ερμηνευτικού Διαλόγου: χρήση εργαλείων επέκτασης και εμπάθυνσης του διαλόγου**
- Εδώ θέτουμε ερωτήσεις ή δίνουμε πρόσθετες πληροφορίες που αφορούν στο συγκεκριμένο και φωτίζουν καλύτερα τις επιλογές του συγγραφέα. Δεν τις καταθέτουμε ως κλειδιά ερμηνείας του κειμένου, αλλά ως εργαλεία που μπορεί να φανούν χρήσιμα στους μαθητές ή να τους κάνουν να αναπλαισιώσουν την ερμηνευτική τους προσέγγιση.
- Μπορούμε να δώσουμε έμφαση σε κειμενικούς δείκτες που νοηματοδοτούν τις συγγραφικές επιλογές, όπως για ποιο λόγο χρησιμοποιείται το σχήμα της επανάληψης ή το σχήμα κύκλου; Τι συνέπειες έχει η χρήση του πρωτοπρόσωπου αφηγητή; Κλπ
- **Πέμπτο Βήμα του Ερμηνευτικού Διαλόγου: Νέοι Διαλογικοί Κύκλοι**
- Στο στάδιο αυτό φροντίζουμε να αναδειχθούν οι άλλες προβληματικές που ανέκυψαν κατά τη διάρκεια του ερμηνευτικού διάλογου
- **Έκτο Βήμα του Ερμηνευτικού Διαλόγου: Ολοκλήρωση/ Κλείσιμο της διδασκαλίας**
- Αυτό που περιγράφει το κείμενο μπορεί να συμβεί στη ζωή μας;
- Μπορούμε να κάνουμε μία ανακεφαλαίωση των αξόνων της κουβέντας;

Παραδείγματα αξιολόγησης

- Κείμενο: Οδυσσέας Ελύτης, Ο Ήλιος ο ηλιάτορας (απόσπασμα)
- Δίνω εισαγωγικό **σημείωμα**: Ο Οδυσσέας Ελύτης ανήκει στους σημαντικότερους Έλληνες ποιητές του 2^{ου} αιώνα. Το 1979 τιμήθηκε για το έργο του με το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας. Το ακόλουθο ποίημα ανήκει στη συλλογή «Ο Ήλιος ο Ηλιάτορας»

Οδυσσέας Ελύτης, Ποίηση, Τικαρος Αθήνα 2002, σ. 242-243

Όραση και παράξενη καρδιά
ωσάν αυτή που μου 'λαχε δεν είδα

Ρχνει να πάσει φάρμα - πίνει φρεσκοά
σπνει στη γη καράβι - κήπο στα νερά

κλαίει τρέλει το χέμα - ξεσκεύεται
μένει στους πέντε δρόμους - αντιστέεται

Κάνει να πάρει πέτρα - τρεμ παρατά
κάνει να τη σκαλίσει - βγάνει θάματα

μπαίνει σ' ένα βαρκάκι - πίνει κωπασούς
ξεσπασμούς γυρεύει - θέλει ταραντούς

Πέντε μεγάλους βγάνει - πάνω τους βαρεί
Να λείψουν απ' τη μέση - τους δοξολογεί

Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου, ΕΕΕ Φιλολογία, 2η ΠΕΡΙΕΧ. Ν. Αθήνα

- Ερώτηση:
- 1. Λαμβάνοντας υπόψη σας τα κυρίαρχα εκφραστικά μέσα του ποιήματος (προσωποποίηση, αντίθεση, κυρίαρχος ρόλος ρήματος) να παρουσιάσετε το βασικό θέμα του ποιήματος και το μήνυμα που εισπράττετε από αυτό σε ένα κείμενο 150 περίπου λέξεων.
- Εναλλακτικά: (αυξημένης δυσκολίας)
- «Πέντε μεγάλους βγάνει – πάνω τους βαρεί Να λείψουν απ' τη μέση – τους δοξολογεί».
- Να διατυπώσετε τις σκέψεις σας για αυτή τη συμπεριφορά των Ελλήνων, όπως παρουσιάζεται στο απόσπασμα.

- Οι απαντήσεις προϋποθέτουν αποκωδικοποίηση των εκφραστικών μέσων που αποκαλύπτουν την αντιφατική και αυτοκαταστροφική συμπεριφορά του Έλληνα όπως παρουσιάζεται από τον ποιητή. Η αποκωδικοποίηση οδηγεί στην κατανόηση. Για τη δεύτερη ερώτηση πρέπει ο μαθητής να ανακαλέσει πληροφορίες εξωκειμενικές δίνοντας ενδεχομένως 1
- -2 παραδείγματα από την Ιστορία για σημαντικές προσωπικότητες της Ελλάδας που εν ζωή παραγκωνίστηκαν ,
- κατηγορήθηκαν ή και καταδικάστηκαν, και μετά θάνατον δικαιώθηκαν

- **Ερώτηση:**
- Σχολιάστε τη στάση του ποιητή σε σχέση με τη διαχείριση της ήττας. Πιστεύετε ότι το μήνυμα που απορρέει από το κείμενο αφορά τη σύγχρονη κοινωνία και κυρίως τους νέους; Αιτιολογήστε την απάντησή σας σε 100 - 200 λέξεις.

Πηγή Ανεμόσκαλα http://www.greek-language.gr/digitalResources/literature/tools/concordance/browse.html?cnd_id=2&text_id=60

◦ Μωλόης Ανθρωπιστής, Κι ήθελε ακόμη...

Κι ήθελε ακόμη πολύ τρυφ να ζημερώσει. Όμως τρυφ

Δεν παραδέχεται την ήττα. Έβλεπα τώρα

Πόσα χρωμένα τιμάλη έπρεπε να σώσω

Πόσες ριλιές νερού να συντηρήσω μέσα στις ριλιές.

Μιάτε, δείχνετε πληγές αλλόθρονες στους δρόμους

Τον πανικό που στραγγαλίζει την καρδιά σας σε σημάτι

Καθίσατε σ' εξώσιες με σπουδή φορώσατε το εμπόρευμα

Η πρόγνωση σας ασφαλή: Θα πέσει η πόλις.

Σας ευχαριστώ
για την
προσοχή σας!

